Dopingem k upevnění mezinárodní prestiže

VÍT POLÁČEK

V roce 1985 vznikl Ústav národního zdraví pro vrcholový sport (ÚNZ VS). Instituce, která měla pečovat o zdraví vrcholových sportovců ČSSR, byla zodpovědná i za systém, jenž jim pod záminkou „komplexní péče" podával doping, zejména anabolické steroidy. Vznik ÚNZ VS byl završením dlouholeté snahy takový systém vytvořit a ochránit jeho aktéry před kritiky a platnými zákony země. Snahy, která vycházela nejen z reakce na mezinárodní situaci ve sportu v sedmdesátých letech, z vlastních ambicí jednotlivých aktérů, ale také z politického zájmu vytvořit ze sportu výkladní skříň režimu.

Pro vývoj komunistického režimu v Československu existuje jen málo natolik přelomových dat, jakým byl 21. srpen 1968. Invaze vojsk Varšavské smlouvy v podstatě ukončila iluzi o reformě Komunistické strany Československa (KSČ) a možnostech demokratizačního procesu. Rok 1968 však nebyl pro československé prostředí přelomový jen z politického a kulturního hlediska, ale stal se klíčovým i pro vývoj sportu. V rozjitřené atmosféře na počátku října tohoto roku odletěla do Mexika olympijská výprava, aby se zúčastnila tamních XIX. letních olympijských her (LOH). Olympijských her, které byly od počátku ovlivněny politickými okolnostmi: demonstracemi a sociálními nepokoji v pořádající zemi i nebývalým počtem osobních protestů jednotlivých sportovců na samotných hrách. Proti rasismu ve Spojených státech amerických demonstrovali při slavnostním ceremoniálu američtí sprinteři John Carlos a Tommie Smith. Politický protest na stupních vítězů vyjádřila také československá gymnastka Věra Čáslavská, která během slavnostního ceremoniálu po soutěži na kladině odklonila hlavu směrem od vítězky reprezentující Sovětský svaz (SSSR). Později pro *Rudé právo* řekla, že své medaile vybojovala pro představitele tehdejšího obrodného procesu prezidenta Ludvíka Svobodu, prvního tajemníka Ústředního výboru (ÚV) KSČ Alexandra Dubčeka, předsedu Národního shromáždění Josefa Smrkovského a předsedu vlády Oldřicha Černíka,[1] a s ještě větším časovým odstupem dodala: *Byla jsem ráda, že naši lidé mohou prostřednictvím sportu zase pozvednout hlavu*.[2] Důležité pro

Zahajovací ceremoniál olympijských her v Mexiku. Počet medailí, které zde čs. sportovci vybojovali, už nebyl nikdy překonán.

Foto: Sergio V. Rodriguez, CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons

1 PAUL, Zdeněk: Pro každého z oblíbených státníků jedna medaile. Zlatý večer před svatbou. *Rudé právo*, 28. 10. 1968, s. 6.

2 GIBIŠ, Vojtěch: Nejsem negr. Kontroverzní gesto olympijského šampiona obletělo svět. *Lidovky.cz*, 16. 10. 2018 – viz http://sport.lidovky.

další vývoj sportu bylo však zejména to, že výprava s „protestní nálepkou“ získala v dějinách československého sportu nejvíce medailí. Číslo třináct (z toho sedm zlatých medailí) a celkové sedmé místo v tabulce národů už země neměla nikdy překonat, nebudeme-li počítat výsledek z letních olympijských her v Moskvě v roce 1980, které se konaly bez účasti řady nejen západních států a na nichž československá výprava získala sice o medaili víc, ale v pořadí národů se propadla až na třináctou pozici.

Podobný protestní charakter mělo i vystoupení hokejové reprezentace, která v březnu 1969 dvakrát porazila mužstvo SSSR na mistrovství světa ve Švédsku, a následné oslavy v ulicích měst přerostly v nepokoje. Bylo jasné, že pokud se chce režim vlastními slovy „znormalizovat“ alespoň v oblasti sportu, bude muset ohlídat, aby jednotlivé sportovní výběry neprotestovaly a byly úspěšné (a tedy i mezi obyvatelstvem oblíbené) alespoň na úrovni srovnatelné s těmi „protestními“. Naděje československých sportovních funkcionářů a politiků se logicky upínaly v dalším olympijském cyklu k letním olympijským hrám, které se měly konat v Mnichově v roce 1972, a to i přes proroctví čtyřnásobného olympijského vítěze Emila Zátopka, nepostrádající černý humor, který ještě v roce 1968 na jedné besedě varoval, že vždy, když se koná olympiáda ve městě začínajícím na písmeno „M“, je z toho průšvih. Když byla v Melbourne, odnesli to podle něho Maďaři, když je nyní v Mexiku, máme tu sovětské tanky my, a prý nechce vědět, co se stane v Mnichově. Podle něho budou nejspíš na řadě východní Němci.[3]

Olympijské hry v letech 1968 a 1972 se ukázaly jako přelomové nejen z hlediska československého sportu, ale právě z pohledu sportovců z tehdejší Německé demokratické republiky (NDR). Klíčové změny v jejich prezentaci na světové scéně měly radikálně proměnit vrcholový sport.

Zahájení olympijských her v Mexiku. Východoněmecká reprezentace tu s pomocí anabolik získala o 26 medailí více než západní Němci (čs. sportovci přivezli medailí jen osm).
Foto: Bundesarchiv, Bild 183-L0827-207/ Friedrich Gahlbeck/CC BY-SA 3.0 de, Wikimedia Commons

Když bylo v roce 1952 dovoleno německému výběru vrátit se na olympijská sportoviště, týkalo se to Spolkové republiky Německo (SRN) a výběru Francií okupovaného Sárska. V letech 1956 až 1964 východní Němci závodili pod vlajkou jednotného německého výběru. Když však v roce 1968 uznal Mezinárodní olympijský výbor Národní olympijský výbor NDR, tato epocha skončila a východoněmecký stát mohl poslat sportovce pod vlastní vlajkou poprvé do Mexika. Jejich premiéra byla nadmíru úspěšná, když si ze Střední Ameriky přivezli 25 medailí a především pátou příčku v hodnocení národů. Výkon nováčka však měl poněkud problematičtější pozadí – jeho úspěchu totiž předcházel výzkum zaměřený na doping a maximální efektivitu sportovních výkonů. Ten v NDR fungoval již od konce padesátých let, ale logicky se zintenzivnil právě při přípravě na první olympijské hry, kterých se reprezentace této země mohla zúčastnit.

Výzkum v NDR se ale změnil v organizovaný a široce pojatý systém zejména při přípravě na hry následující. V politické rovině se totiž nabízela možnost soupeřit s nenáviděným kapitalistickým rivalem přímo na jeho půdě, protože hry měla pořádat SRN v Mnichově. V Německé demokratické republice se začala centrálně plánovat nejen výkonnost, ale i počty medailí. Zároveň byla vybrána sportovní odvětví, na která se zaměřila finanční, vědecká i politická pozornost. Od nich se požadovala efektivita a především výsledky. V roce 1968 vznikla pracovní skupina, jež podávala 42 vrhačům anabolika, a podle některých pramenů brala tyto prostředky již v roce 1970 v podstatě kompletní východoněmecká reprezentace.[4]

cz/nejsem-negr-ol-255-mpijsky-sampion-protestoval-v-mexiku-zatatou-pesti-1j7-/ostatni-sporty.aspx?c=A131016_174432_ln-sport-ostatni_vrb (citováno k 26. 8. 2019).

3 *Archiv Českého rozhlasu*, sign. AF07082.

4 SINGLER, Andreas – TREUTLEIN, Bernard: *Doping im Spitzensport. Sportwissenschaftliche Analysen zur nationalen und internationalen Leistungetwicklung*. Mayer & Mayer Verlag, Aachen 2012, s. 92.

Požadovaný výsledek se nakonec dostavil. V Mnichově získala reprezentace NDR 66 medailí (z toho 20 zlatých) a o 26 medailí tak porazila svého západoněmeckého rivala. Reprezentaci Německé demokratické republiky předstihli v tabulce národů pouze dva největší rivalové – SSSR a USA. Raketový nástup východních Němců následně vyvolal tlak na používání anabolik i v dalších zemích. *Bylo to na mých prvních závodech na M*[istrovství]*E*[vropy] *1971 v Helsinkách. Seděli jsme na tribuně, a už jsme tu zasranou písničku, tu hymnu NDR, nemohli poslouchat. Pak jdeš za svým doktorem a ptáš se: „Proč nemáme ty pilulky?“*[5] vzpomínal na své první setkání s dopingem a na atmosféru závodů začátku sedmdesátých let západoněmecký sprinter Manfred Ommer. Pro pořádek dodejme, že anabolika byla Mezinárodní atletickou federací IAAF uznána za doping teprve v roce 1970 i proto, že začátkem sedmdesátých let se zlepšila technologie prokazování jejich použití. Na mnichovské olympiádě však ještě žádné antidopingové kontroly nefungovaly, proběhla pouze anonymní anketa, v níž se k používání anabolik přiznalo 68 % ze všech zúčastněných sportovců![6]

Nicméně československá výprava na olympijských hrách v Mnichově neuspěla, samozřejmě v porovnání s Mexikem a z pohledu očekávání sportovních funkcionářů a politiků. Čeští a slovenští sportovci přivezli osm medailí (z toho dvě zlaté), což znamenalo pád na osmnáctou příčku v pořadí národů. Je dost dobře možné, že úvahy o dopingu se na Ústředním výboru Československého svazu tělesné výchovy a sportu (ÚV ČSTV), případně na dalších úrovních, vedly již před rokem 1968 nebo v následujícím čtyřletém olympijském cyklu, v němž byli sportovní funkcionáři zvyklí uvažovat. Stejně tak je možné, že plán na vytvoření státem řízeného systému dopování vrcholových sportovců se objevil až během hodnocení výsledků mnichovských her, ale jisté je, že pro taková tvrzení nám v torzu dochovaných písemností chybějí důkazy. Jediným dokumentem dokládajícím, že ÚV ČSTV se použitím anabolických steroidů zabýval, je materiál označený razítkem „Důvěrné“ s názvem *Interní informace pro předsedu ÚV ČSTV o některých možnostech zdravotního zabezpečení sportovců ČSSR na LOH 1976 v Montrealu a dalším využití v oblasti vrcholového sportu* datovaný pouze březnem 1976.[7] Materiál, který vytvořila nám bohužel neznámá pracovní skupina, byl určen předsedovi ÚV ČSTV, jímž byl od roku 1972 Antonín Himl, poslanec Federálního shromáždění ČSSR a od dubna 1976 také člen Ústředního výboru Komunistické strany Československa.

Antonín Himl, předseda Čs. olympijského výboru a ÚV ČSTV, ve Velké aule Karolina, kde bylo zahájeno 79. zasedání Mezinárodního olympijského výboru (1977)

Foto: ČTK/Jiří Kruliš

Svoji vizi sportu jako nástroje k propagaci režimu a země formuloval otevřeně ve svém vystoupení na 15. zasedání ÚV ČSTV 9. června 1983: *Politický význam vrcholového sportu ve světě neustále vzrůstá. Rozvoj vrcholového sportu je podporován státními i dalšími orgány v mnoha zemích světa, které v úspěšné sportovní reprezentaci spatřují prostředek k prosazování své politiky.* […] *Rozhodujícím kritériem je, že výsledky čs. sportovní reprezentace jsou jednou z forem propagace předností socialistického společenského systému a součástí aktivní mírové politiky socialistických zemí.*[8] V centrálně plánovaném hospodářství šlo Himlovi přirozeně i o to, aby získal na sport a na činnost této organizace prostředky, které musel nějakým způsobem zdůvodnit. Zároveň na něho byl ale jako na vrcholného sportovního funkcionáře přirozeně vytvářen tlak, aby sport přinášel politicky využitelné výsledky. Bylo mu jasné, že se ve světě odehrává zásadní změna a že by československé reprezentaci mohl ujet pomyslný vlak.

Pracovní skupina materiál určený Himlovi rozdělila do několika částí. V první konstatovala existenci anabolik, jejich nežádoucí účinky a zdůvod-

5 TEUFFEL, Friedhard: Auch in der BRD dopte der Staat offenbar mit. *Der Tagesspiegel.de*, 11. 8. 2013 – viz http://www.tagesspiegel.de/sport/studie-loest-spekulationen-aus-wir-konnten-das-scheisslied-nicht-mehr-hoeren-erzaehlt-ommer-und-ging-zum-arzt-/8622184-2.html (citováno k 26. 8. 2019). Všechny překlady v textu jsou autora.

6 STÁRKA, Luboslav: *Podpůrné prostředky ve sportovním tréninku. Studijní materiály doškolování trenérů, metodiků, psychologů, lékařů ve vrcholovém sportu 1980–1981* (materiál vydaný pro vnitřní potřebu ÚV ČSTV v roce 1980). Citováno podle kopie uložené v *Archivu oddělení tělesné výchovy a sportu Národního muzea*, f. Václav Pacina, neuspořádáno. Václav Pacina (1928–2006) byl sportovní novinář, který o dopingu v ČSSR napsal do *MF Dnes* sérii článků vydaných okolo roku 2005, Luboslav Stárka (nar. 1930) je endokrinolog zabývající se steroidními hormony. V šedesátých letech vedoucí oddělení steroidních hormonů na Endokrinologickém ústavu v Praze.

7 *Archiv oddělení tělesné výchovy a sportu Národního muzea*, f. Václav Pacina, neuspořádáno.

8 *NA*, f. ÚV ČSTV, balík 181.

něný zákaz těchto medikamentů jako dopingového prostředku. Dále však uváděla: *I přes tento zákaz značná část vrcholových sportovců ve všech zemích světa – zejména ve vybraných sportovních odvětvích – nadále anabolika používá, protože přispívají k vrcholové výkonnosti natolik, že jejich vynechání je značným handicapem. V některých zemích bylo proto přikročeno k systematickému výzkumu jak chování anabolických steroidů v těle z hlediska dopingové kontroly, tak z hlediska účelného podávání jednak k dosažení maximální výkonnosti a jednak k omezení nežádoucích zdravotních důsledků. V ČSSR tato problematika není řešena, ale sportovci v řadě případů anabolika užívají bez lékařské kontroly, ať již na doporučení trenéry, anebo individuálně. Nelze vyloučit, že v některých případech při podávání anabolik spolupracují lékaři. Nadto se anabolika nezdravě rozšiřují i do kategorií, kde nejsou na místě (je tomu tak zejména u mládeže a žen). Tento současný stav u nás ohrožuje zdravotní stav některých sportovců, nezaručuje optimální výkonnost a hrozí odkrytím dopingu při mezinárodních soutěžích. Na druhé straně podložený a sledovaný výzkum a racionální aplikace anabolik pro úzce sledovaný okruh sportovců významně přispívá svými výsledky k politické propagaci sportu a tělovýchovy sportu v socialistickém státě a k upevnění mezinárodní prestiže naší republiky.* Pracovní skupina popsala stávající praxi, která bývá někdy také označována jako „divoká“, kdy měli aplikaci anabolik v rukou konkrétní ambiciózní sportovci, jejich trenéři a často probíhala metodou pokusů a omylů, tedy bez státem řízeného systému, lékařského dohledu a kontroly. S touto etapou bývají někdy spojována náhlá úmrtí sportovců v mladém věku, ovšem přirozeně bez konkrétních důkazů. Pracovní skupina zároveň tvrdila, že *tato situace byla vyvolána rozšířeným používáním (anabolik) i mezi sportovci v západních zemích.*[9]

Změny ve světovém sportu a ve výkonnosti jednotlivých reprezentací si logicky všimli i sportovci. *Pamatuju, že na začátku sedmdesátých let pro nás nějací Bulhaři nebyli soupeř. Ale za krátkou dobu jsme na ně naprosto neměli šanci. Tam propracovali systém, který už v Rusku byl na vědecké bázi. To samé byli i „endérácí“. Tam to dělali nejlépe na světě. Němci jsou důslední*,[10] uvedl po letech bývalý vzpěrač Jiří Helebrant. V jeho vzpomínce však o západních sportovcích nepadlo ani slovo. Pracovní skupina si přirozeně poukazem na jejich vinu dělala morální alibi, ale zároveň nelze v žádném případě podíl amerických, západoněmeckých a dalších sportovců ze západních zemí na nástupu používání anabolických steroidů popřít.

Ve druhé části materiálu pracovní skupina posoudila, co lze stihnout do zahájení letních olympijských her v Montrealu. Za klíčovou považovala důslednou kontrolu, která měla zabránit nadměrnému dávkování, ale především získání důkazů o tom, že sportovci z Československa anabolika berou, a tedy i mezinárodnímu skandálu. Na základě kontrol se mělo ověřit, jak dlouho zůstanou látky prokazatelné v krvi a v moči. Z toho důvodu požadovala pracovní skupina investici do metod dopingové kontroly a do antidopingové laboratoře, *protože ČSSR bude v budoucnu pořádat vedle ME v atletice řadu kontinentálních a světových mistrovství, event. i ZOH,*[11] *je investice do těchto metod jednak nezbytná, jednak návratná, protože jinak je nutno zajistit v kapitalistickém zahraničí dopingovou kontrolu jako placenou službu. Při tom by docházelo jistě ke komplikacím s odesíláním vzorků, zpožděným podáním výsledků, prováděním druhých kontrol, dohledem nad neporušeností vzorků atd.* Dále navrhovala rychlý dovoz látek, které dokonce uvedla v tabulce s jejich katalogovými čísly a cenou v amerických dolarech a britských librách. Pracovní skupina přímo žádala, aby se aplikace anabolických steroidů neponechávala v rukou laiků, ale soudila, že by bylo lepší svěřit ji lékařům a učinit ji *předmětem plánovaného výzkumného úkolu*.[12]

Zajímavé je, že považovala za nezbytné také navázání spojení s odborníky z ostatních socialistických států, jmenovitě uvádí SSSR, NDR a BLR (Bulharskou lidovou republiku), ale poměrně překvapivě i s Finskem. Opět je velmi těžké posoudit, zda se tento návrh opíral o konkrétní zkušenosti, nebo zda šlo jen o málo kvalifikované tipování, kdo by mohl něco vědět. O NDR již byla řeč, SSSR patřil podle všeho spolu s USA primát v podávání anabolik atletům již na počátku šedesátých let (dodnes se vedou spory, zda Američané odkoukali praxi od Sovětů, nebo zda Sověti reagovali na americké výsledky) a v Bulharsku dopovali podle současných poznatků minimálně vzpěrači.

Otazník tedy visí především nad Finskem. Věděla pracovní komise o praxi v této zemi víc, než je dnes všeobecně známo? Minimálně pří-

9 *Archiv oddělení tělesné výchovy a sportu Národního muzea*, f. Václav Pacina, neuspořádáno, Interní informace pro předsedu ÚV ČSTV o některých možnostech zdravotního zabezpečení sportovců ČSSR na LOH 1976 v Montrealu a dalším využití v oblasti vrcholového sportu.

10 HAŠEK, Martin: Svědek dopinku mluví i o Fibingerové. *Sport*, 29. 7. 2004, s. 11.

11 Mistrovství Evropy v Atletice se v Praze konalo v roce 1978, o konání Zimních olympijských her ve Vysokých Tatrách se uvažovalo v roce 1984.

12 *Archiv oddělení tělesné výchovy a sportu Národního muzea*, f. Václav Pacina, neuspořádáno, Interní informace pro předsedu ÚV ČSTV o některých možnostech zdravotního zabezpečení sportovců ČSSR na LOH 1976 v Montrealu a dalším využití v oblasti vrcholového sportu.

klad olympijského medailisty z Moskvy 1980 Kaarla Maaninky, jenž po letech přiznal, že v době svého vítězství používal tehdy ještě poměrně neznámý, a tudíž nezakázaný krevní doping, by mohl naznačovat, že v této zemi se skutečně uplatňovaly v oblasti dopingu „progresivní" metody. O Finech hovořil i bývalý vzpěrač Petr Pavlásek, jeden z mála československých sportovců, kteří používání dopingu přiznali. O praxi v sedmdesátých letech řekl: *Až později jsme zjistili, že třeba Finové už tenkrát brali od čtyřiceti do sedmdesáti miligramů*[13]*... A my pojídali směšných pět až patnáct. Zase jako vždycky jsme byli sto let za opicema. Takhle to nějak běželo, až před Montrealem přišel Tonda Drešl* (reprezentační trenér vzpěračů v letech 1963 až 1978 Antonín Drešl – pozn. autora) *a povídal: „Mám zprávy, že celý svět to bere, nedá se nic dělat, musíme taky. Takže první týden pětimiligramová tabletka, druhý týden deseti- a třetí, závěrečný, patnáctimiligramová."*[14]

Pracovní skupina dále v materiálu soudila, že *otázka anabolik není jen krátkodobou záležitostí předolympijské přípravy 1976, ale zůstává trvalým problémem všech dalších vrcholových utkání jak z hlediska dopingové kontroly, tak z hlediska přípravy závodníků*. Pro přípravu na LOH v Montrealu však komise navrhovala, aby sportovci respektovali, že anabolika musí vysadit nejméně čtrnáct až sedmnáct dní před závodem. Podle materiálu mělo být vyžadováno, aby žádný trenér ani sportovec s sebou nevezli medikamenty ani jejich obaly do olympijské vesnice. Seznam anabolik prokazatelných dobovou kontrolou měl být k dispozici v laboratoři pro kontrolu dopingu[15] u MUDr. Bedřicha Chundely a v Endokrinologickém ústavu[16] u MUDr. RNDr. Luboslava Stárky. Seznam měl podle plánu zůstat v rukou odborníků z toho důvodu, že laik se v problematice těžko orientuje, a také proto, že by tento seznam mohl posloužit jako svébytný návod k aplikaci. Výše zmíněná pracovní skupina navrhovala objednat pro přípravu na hry anabolické preparáty Dianabol, Stromba, Promobolan a Nerobol. Pracovní skupina Antonínu Himlovi také navrhla, u kterých sportovních odvětví považuje využití anabolik za efektivní. Mezi jmenovanými se tak objevila atletika, judo, kanoistika, šerm, veslování, vzpírání, moderní pětiboj a plavání. U dráhové cyklistiky, zápasu a házené by podle ní měla aplikace sloužit k rychlejšímu zotavení a regeneraci sil. V tomto ohledu se návrh překvapivě poměrně přesně blížil již zaběhnutému východoněmeckému systému, který jako preferovaná odvětví uváděl lehkou atletiku, skoky na lyžích, vzpírání, judo, zápas, plavání, cyklistiku, skoky do vody a gymnastiku. V NDR také platilo pravidlo vysazení anabolik čtrnáct dní před závodem, ale bylo nahrazováno v té době neodhalitelným syntetickým testosteronem, označovaným jako „überbrückungsdoping", tedy jakýsi „přemosťovací dopingový prostředek". Něco podobného navrhuje i pracovní skupina: *V praxi lze však po ukončení podávání steroidních anabolik použít přirozených hormonů – dyhydrotestosteronu nebo testosteronu. Z hlediska realizace v našich podmínkách doporučujeme agovirin výhradně v injekční formě (nikoliv tablety!). Tyto látky jednak urychlují vyloučení předtím užívaných anabolik a mají účinek psychogenní.*[17] Kromě těchto základních pravidel skupina doporučovala podávat sportovcům koncentrované bílkoviny (proteiny) ve speciálních potravinách (mezi takto fortifikovanými potravinami připravenými ve spolupráci mezi ÚV ČSTV a Mikrobiologickým ústavem Československé akademie věd měly být v letech 1974 a 1975 podle zprávy k dispozici například šunkový

Finský běžec Kaarlo Maaninka (číslo 208) při běhu na 5000 metrů na letní olympiádě v Moskvě. Bronzovou medaili získal s pomocí tehdy nezakázané krevní transfuze.

Foto: RIA Novosti/Valeriy Shustov/CC-BY-SA 3.0, CC BY-SA 3.0, Wikimedia Commons

13 Pamětník velmi pravděpodobně mluví o jednotlivé dávce. Dávkování anabolik se ale lišilo podle sportovních odvětví, aktuálních poznatků, doby před soutěží a podle dalších faktorů.

14 KOVÁŘ, Pavel: Causa Petr Pavlásek. *Reflex*, 1992, roč. 3, č. 29.

15 Laboratoř fungovala v osmdesátých letech pod Ústavem národního zdraví středočeského Krajského výboru a Fakultní nemocnice I ve spolupráci s ÚV ČSTV. Tento komplikovaný status se změnil až s jejím začleněním do Ústavu národního zdraví pro vrcholový sport od roku 1985.

16 K historii ústavu viz STÁRKA, Luboslav: 40 let Endokrinologického ústavu – http://web2.endo.cz/cz/index.php/historie-ustavu/kapitoly-z-historie/40-let-endokrinologickeho-ustavu/ (citováno k 26. 8. 2019).

17 *Archiv oddělení Tělesné výchovy a sportu Národního muzea*, f. Václav Pacina, neuspořádáno. Interní informace pro předsedu ÚV ČSTV o některých možnostech zdravotního zabezpečení sportovců ČSSR na LOH 1976 v Montrealu a dalším využití v oblasti vrcholového sportu.

salám, frankfurtské párky, trvanlivý salám nebo mléčná čokoláda), vitaminy a některé další biologicky aktivní látky. Co všechno se z tohoto návrhu skutečně do letních olympijských her v Montrealu realizovalo, lze jen těžko dokázat, ale jisté je, že v pracovním materiálu byly zmíněny první obrysy systému, které se, jak se později ukázalo, velmi blížily tomu, jak potom fungoval. Na konci materiálu se také uvádělo, že byl zpracován a posouzen pro Himlovu informaci a k jeho rozhodnutí. Záznam o tom, jaký byl nakonec výsledek, ale v torzu dokumentů chybí. *Interní informace* také nelze považovat za zrod systému, protože cesta ke skutečně efektivnímu řízení a především k legálnímu ukotvení celé záležitosti měla být delší. A výsledek montrealského vystoupení československých sportovců, ať s použitím anabolických steroidů, nebo bez nich, se od toho mnichovského příliš nelišil. Čechoslováci přivezli z Kanady znovu osm medailí (z toho dvě zlaté) a v tabulce národů si polepšili o jedno místo, když skončili sedmnáctí. Olympiádu opanovali Sověti, ale na druhou příčku již poskočila reprezentace NDR, která za sebou nechala USA. Američtí sportovci sice získali o čtyři medaile více než východní Němci, ale ti díky svým devadesáti medailím, z nichž celkem čtyřicet bylo zlatých, získali celkově více bodů.

Mohlo by se zdát, že na základě vypracovaného materiálu mohl být celý proces pomalu a jistě spuštěn. Stačilo objednat a zaplatit metody odhalování stop po anabolikách do dopingové laboratoře, centrálně nařídit sportovcům plošné a pravidelné antidopingové kontroly, které by případně zabránily výjezdu jedince s pozitivním nálezem, proškolit trenéry, funkcionáře a především sehnat kvalifikované sportovní lékaře, endokrinology a biochemiky, kteří na vše z odborného hlediska dohlédnou. Na základě sporých dokumentů bylo zřejmě všechno z pohledu funkcionářů ÚV ČSTV na dobré cestě. Soubor opatření k zabezpečení přípravy československých sportovců na OH 1980 z roku 1978 úkoloval mimo jiné ministerstvo zdravotnictví (MZ), jež se mělo podílet na *řešení vybraných vědecko-výzkumných problémů vrcholového sportu, včetně výzkumného sledování účinku podpůrných prostředků v oblasti vitaminizace, výživy, regenerace sil a dalších*.[18] Co se pod těmito pojmy skutečně skrývalo, nicméně opět nevíme. O něco otevřeněji popsal přípravu na olympijské hry pozdější olympijský vítěz, vzpěrač Ota Zaremba: *V Moskvě se dělaly přísné antidopingové testy, takže k odběrům mě poslali hned po rozhodujícím vítězství. S tím ale počítali i naši trenéři a lékaři se skvělou laboratoří, takže každý sportovec musel prášky vysadit určitý čas před velkými závody. U mě to dělalo asi sedmnáct dnů, úplnou jistotu jsem měl po dvaceti dnech. Nejhorší byly injekce, ty bylo třeba vysadit už tři měsíce před turnajem*.[19] Zarembova slova potvrzují existenci funkční laboratoře i limit sedmnácti dnů, o kterém mluvila pracovní skupina již v roce 1976. K základnímu seznámení a proškolení trenérů, funkcionářů a dalších zainteresovaných osob vydalo v roce 1980 Vědeckometodické oddělení ÚV ČSTV brožurku v edici Studijní materiály doškolování trenérů, metodiků, psychologů a lékařů ve vrcholovém sportu 1980–1981 s názvem *Podpůrné prostředky ve sportovním tréninku*. Jejím autorem byl endokrinolog Luboslav Stárka. Na třiadvaceti stranách shrnul, co je to anabolický a katabolický efekt, dávkování anabolik, ale také otevřeně popsal zdravotní rizika, která z jejich podávání plynou. Mimo jiné varoval

Československá veslařská reprezentace žen na soustředění v Boce Kotorské na jaře 1976 během příprav na letní olympiádu

Foto: Pavel Hofmann – rodinný archiv, CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons

18 *Archiv bezpečnostních složek* (dále jen ABS), f. Správa tělovýchovy a vrcholového sportu FMV Praha (A 22/II), inv. j. 210, Soubor opatření k zabezpečení přípravy čs. sportovců na OH 1980 ze 7. 6. 1978.

19 Živoření olympijského šampiona. Vzpěrač Zaremba: Díky dopingu jsem si ve škodovce připadal jako Niki Lauda (rozhovor). *Týden*, 2012, roč. 19, č. 32 (6. 8. 2012) – ukázka viz http://www.tyden.cz/rubriky/lide/vzperac-zaremba-diky-dopingu-jsem-si-ve-skodovce-pripadal-jako-niki-lauda_242089.html (citováno k 26. 8. 2019).

před dopadem na pasivní část pohybového aparátu, před obtížemi s játry a psychickými problémy. Upozornil, že podávání anabolik může virilizovat, tedy způsobit u žen rozvoj druhotných mužských pohlavních znaků a způsobit jim poruchy menstruačního cyklu či fertility, a že ke změnám v sexualitě může dojít i u mužů. Závěr brožury vyznívá mnohoznačně: *Pozitivní působení na sportovní výkon se může dostavit až dva nebo tři týdny po ukončení fáze vysoké tréninkové zátěže a efekt lze udržovat vhodným tréninkem někdy po poměrně dlouhou dobu. Na druhé straně přetrénovanost, získaná při podávání anabolik, může být mnohem úpornější, mít dramatičtější průběh ve formě zlomu výkonnosti a přetrvat déle, než kdyby se tento stav dostavil bez anabolik. I přední zastánci účinnosti anabolik na zvyšování sportovních výkonností uznávají, že i při spojení s vhodnou gradací tréninku se u všech sportovců po anabolikách nemusí dostavit žádané zlepšení. Individuální rozdíly v citlivosti na tato farmaka jsou totiž značné. Bez odpovídající tréninkové zátěže je však trvalejší zlepšení nemožné i u nejvnímavějších jedinců. Zároveň je nutno upozornit, že moderní dopingová kontrola je schopna odhalit většinu anabolik ještě mnoho dnů, ba i týdnů po vysazení podávaného farmaka. Argument této skutečnosti, nejistý výsledek působení hormonálních podpůrných prostředků a nebezpečí vedlejších účinků těchto látek by měly varovat trenéry i sportovce před dopingovou praktikou eticky odsouzenou a přimět je k návratu k soutěžení založeném na přirozených schopnostech člověka*.[20] Přestože z úhlu pohledu souboru opatření k zabezpečení přípravy čs. sportovců na OH 1980 z roku 1978 i z popisu Oty Zarembry vypadal celý plán nastíněný pracovní skupinou funkčně, Stárkova brožura naznačovala zásadní problém – jak

Závěrečný ceremoniál moskevské olympiády. Výsledky dopingových kontrol na těchto hrách bývají zpochybňovány.

Foto: RIA Novosti/Sergej Gunejev/CC-BY-SA 3.0, CC BY-SA 3.0, Wikimedia Commons

nakládat s počínáním, které musí být oficiálně eticky a právně odsouzeno, musí být dovnitř i navenek pečlivě utajeno, ale zároveň ho vyšší místa vyžadují a bez něj nebude možné naplňovat od stolu naplánovaná umístění, počty medailí a pořadí v různých tabulkách. Zatím se však mohlo zdát, že funkčnost systému potvrzuje výsledek československé reprezentace, která přivezla z LOH 1980 celkem čtrnáct medailí (z toho vedle Zarembovy ještě jednu zlatou). V tabulce národů připadlo Československu třinácté místo. Je však potřeba znovu zohlednit to, že moskevských her se nezúčastnila řada států na protest proti sovětské invazi do Afghánistánu, a také to, že tato skutečnost s velkou pravděpodobností ovlivnila úvahy organizátorů o zveřejňování nebo nezveřejňování výsledků oněch „přísných kontrol".

Nedlouho po skončení her totiž západoněmecký lékař Manfred Donike soukromě provedl testy na epitestosteron v tehdy odebraných vzorcích moči a 6. února 1982 v rozhovoru s americkým vzpěračem a později novinářem Terrym Toddem pro deník *Los Angeles Times* uvedl, že zhruba 20 % výsledků, mezi nimi i výsledky šestnácti olympijských vítězů, by mohlo být hodnoceno jako pozitivní, kdyby šlo o oficiální testování.[21] Bylo jisté, že dosavadní dopingové metody nemusejí na hrách konaných ve Spojených státech amerických zůstat skryty, a také, že tamní konkurence bude výrazně vyšší než v Moskvě.

Snaha o řízení dopingu z ÚV ČSTV narazila už začátkem osmdesátých let na řadu problémů. Jedním z nejvýraznějších byl odpor sportovních lékařů. *Lékaři dosud měli a mají odpovídající postavení, ale na tvorbě a vzestupu tréninkového procesu se nepodíleli a nepodílejí. Do terénu a na tréninkový proces vůbec nedocházejí. Ve srovnání s lékařským zabezpečením vrcholového sportu v NDR, SSSR a jinde v této oblasti značně zaostáváme. Jsou však i lékaři, kteří individuálně hledají optimální řešení. Kromě toho je asi 6 lékařů, kteří jdou progresivní cestou. Žádáme proto o legalizaci práce těchto lékařů a o určité záruky, neboť jsou neustále napadáni ze strany státní zdravotnické správy. Dne 12. 5. t. r. na celostátním semináři lékařů a trenérů s*[oudruh MU]*Dr.* [Miloš] *Máček* [přednosta Kliniky tělovýchovného lékařství] *napadl* [endokrinologa] *s.* [MU]*Dr.* [Vladimíra] *Brodana, že vydal metodické pokyny pro některá speciální farmaka za účelem rychlé regenerace a tím se provinil proti etice a platným zásadám ministerstva zdravotnictví. Rovněž bylo vytknuto, že používá farmaka z dovozu, zasahuje do*

20 STÁRKA, Luboslav: *Podpůrné prostředky ve sportovním tréninku*, s. 23. Citováno podle kopie uložené v *Archivu oddělení tělesné výchovy a sportu Národního muzea*, f. Václav Pacina, neuspořádáno.

21 HUNT, Thomas Michael: *Drug games. The international politics of doping and the Olympic movement, 1960–2007* (diplomová práce). University of Texas, Austin 2007, s. 99. Viz https://repositories.lib.utexas.edu/handle/2152/3255 (citováno k 26. 8. 2019).

organismu a že se bude zodpovídat před prokurátorem a může ztratit doktorský diplom apod. Soudruh dr. Máček (poradce ministra [zdravotnictví] *s. dr.* [Jaroslava] *Prokopce) řekl, že dále mohou lékaři používat jen tradičních metod. Napadl i sportovní lékaře za obstřiky na fotbalových hřištích apod. Soudruh dr.* [Antonín] *Veselý z ministerstva zdravotnictví na poradě k vrcholovému sportu dne 16. 6. 1982 řekl, že je třeba skončit s netradičními přístupy v medicíně a že ministerstvo zdravotnictví bude vyvozovat vlastní závěry. Na základě těchto opatření skupina lékařů, která se v této oblasti angažuje, dnes s námi odmítá spolupracovat, protože se bojí. V rámci ÚV ČSTV jsme vytvořili „Speciální komplexní servisní centrum", kde chceme pod vedením odborníků zabezpečit potřeby vrcholového sportu. V odborných sekcích spolupracuje více jak 20 lékařů z výzkumných ústavů, ale i oni postupně odmítají spolupracovat*, stěžoval si v dopise ze 13. srpna 1982 předseda ÚV ČSTV Antonín Himl vedoucímu oddělení společenských organizací na ÚV KSČ Lubomíru Procházkovi. Pokud chtěl režim pokračovat v zajištění dopování sportovců, nemohl se spoléhat na shora řízenou distribuci medikamentů spojených s povinnou kontrolou a zároveň ponechávat skutečný „provoz" na jednotlivých lékařích, kteří se cítili ohrožení tím, že ke svému počínání neměli mandát, právní zajištění a navíc byli kritizováni nejen svými kolegy, ale i pracovníky ministerstva zdravotnictví. Pokud měl systém začít fungovat, nemohl se bez těchto lékařů obejít a jejich pozice se musela vyjasnit. Říká se, že jistý odpor tomu, že by lékaři měli řídit systém povinného dopování sportovců, kladl i federální ministr zdravotnictví Jaroslav Prokopec.

Opět však bohužel neexistuje žádný dochovaný písemný důkaz. Snad by tomu ale mohlo napovídat razantní stanovisko jeho poradce Máčka, o němž píše Himl Procházkovi. V dopise zmiňuje „Speciální komplexní servisní centrum", které bylo součástí Vědeckometodického oddělení ÚV ČSTV. Ve stejném roce, kdy Himl napsal svůj dopis, toto centrum zpracovalo informaci o své činnosti a je dost dobře možné, že byla podobná jako v předchozích letech. Jejím autorem je vedoucí odboru Vědeckometodického oddělení Zdeněk Poslušný a předkládal ho místopředseda ÚV ČSTV Ernest Demetrovič. Centrum se zaměřovalo na podporu výživy, vitaminizace a mineralizace u sportovců, ale mělo za úkol vytvářet servis i pro okruhy nazvané biochemie a endokrinologie. Zajišťování anabolických steroidů se týkalo právě posledně jmenované endokrinologie. Zpráva dále uvádí jednotlivá odvětví, kterým centrum servis poskytovalo: atletiku, vzpírání, kanoistiku, zápas, cyklistiku, lyžování, běh, veslování, judo a zároveň vypočítává počty sportovců, jichž se péče týká. V roce 1982 jich mělo být z výše zmíněných odvětví 108 včetně 11 sportovců z ostatních sportů, tedy v podstatě výrazných individualit mimo ty preferované.

Ale i Poslušný hlásil ve své zprávě problémy. Nepochopení pro doping označovaný jako „preventivní péče" projevovali lékaři kanoistů, zápasníků a veslařů. Někteří z nich prý sportovce před dopingem dokonce varovali. Otázkou tehdy stále zůstávala realizace, nebo nerealizace ve zprávě z roku 1976 zmiňovaného „výzkumného úkolu" a především, odkud ti, kteří „medikamenty" objednávali, dávkovali nebo kontrolovali, čerpali své znalosti. Poslušný píše, že *dosavadní praxe v podávání podpůrných prostředků vycházela z našich poznatků převážně na úrovni empirie a některých neověřených zahraničních, dále z výsledků vědy a výzkumu ze zdravotnických výzkumných pracovišť. Domníváme se, že nebylo dosaženo optimálního efektu, který jsme schopni zajistit. Z těchto důvodů byly zjištěny informace ze zahraničí: NSR*[22] *– výzkumný ústav v Kolíně n. Rýnem, USA – výzkumný ústav v Santa Monica, NDR – osobní rozhovory s lékařem, rozbory moče závodníků a některé preparáty, SSSR – systém v aplikaci podpůrných prostředků. Tyto informace byly vyhodnoceny a výsledky experimentálně ověřeny a) na zvířatech – Výzkumný ústav farmakologický – dr. Zobač, b) v klinické praxi – MUDr. Duda, c) na několika skupinách sportovců výkonnostní úrovně – dr. Zobač, dr. Duda, dr. Molín, dr. Hejtmánek a další.*[23] To přirozeně vyvolává celou řadu otázek. Jak například taková výměna informací probíhala? Co mohly osoby zodpovědné za výzkum zjistit na odborných pracovištích v Kolíně nad Rýnem a Santa Monice a jak postupovaly, aby se neprozradily? Na první pohled se může zdát, že mnohem jednodušší mohlo být zjišťování informací od „soudruhů" ze zemí východního bloku. Opak může být pravdou. Když byly v roce 1979 na balkánských hrách testovány vzorky moči dvou závodnic z Rumunska a dvou z Bulharska laboratoří ve východoněmecké Kreische a jejich výsledek se ukázal jako pozitivní, vyvinuly obě poškozené země tlak dokonce na vládní úrovni, aby nebyl zveřejněn. Ale ani schůzka generálního tajemníka SED Ericha Honeckera s prvním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Bulharska Todorem Živkovem nepomohla, východní Němci neustoupili a výsledky zveřejnili. Sportovní lékař a jeden z nejvýše postavených funkcionářů státem řízeného podávání dopingu v NDR Manfred Höppner pak lako-

22 Německá spolková republika – dobové označení Spolkové republiky Německo.

23 *Archiv oddělení tělesné výchovy a sportu Národního muzea*, f. Václav Pacina, neuspořádáno, Interní informace pro předsedu ÚV ČSTV o některých možnostech zdravotního zabezpečení sportovců ČSSR na LOH 1976 v Montrealu a dalším využití v oblasti vrcholového sportu. Křestní jména a bližší informace o uvedených osobách nejsou autorovi známy.

nicky prohlásil, že *třídní boj má místo i mezi přáteli*.[24]

Východní Němci si své know-how žárlivě střežili před kýmkoli, ostatní komunistické státy nevyjímaje, takže představa, že mezi nimi dojde ke snadné výměně informací, působí v tomto kontextu naprosto nerealisticky. Platí to i pro sovětské odborníky. Nejzajímavější otázkou však je, co vlastně bylo experimentální vyhodnocování poznatků, které proběhlo na třech úrovních, tedy pokusy na zvířatech, poznatky z klinické praxe a pokusy s několika sportovci výkonnostní úrovně (výkonnostní úroveň je v dobové rétorice o úroveň níže než vrcholová)? Kdo byli lidé zařazení do těchto „výzkumů"? Jak vše probíhalo a co se přitom zjišťovalo? Jaký to mělo dopad na další aplikaci anabolik? Jaký byl zdravotní stav těchto výkonnostních sportovců s ohledem na tyto pokusy? A byli před zařazením do nich alespoň poučeni o zdravotních rizicích spojených s anaboliky?

Na tyto otázky nám bohužel chybějí odpovědi. Poslušný ve své zprávě předpokládal, že z těchto výsledků vznikne v roce 1983 systém použitelný pro individuální dávkování anabolik v přípravě na olympijské hry 1984. Na závěr toho, co je pro další vývoj nezbytné, žádal o zkvalitnění práce servisního centra, o dobudování biochemické laboratoře a především o zajištění nenapadnutelnosti lékařů, kteří budou plnit centrem zadané úkoly, ze strany ministerstva zdravotnictví.

Z tohoto pohledu a obecně z pohledu zodpovědnosti státu za systém dopování sportovců se měl stát klíčovým dnem 11. březen 1983, kdy se nad materiály připravenými ÚV ČSTV na své 62. schůzi sešel ÚV KSČ. Kromě dokumentu, jenž řešil především finanční zabezpečení sportu v celé šíři, od rekreační tělesné výchovy přes výstavbu sportovišť až po financování reprezentace, kterou tak dostal pod větší kontrolu, dostal ústřední výbor na stůl jako druhý v pořadí dokument s názvem *Zkušenosti z přípravy vrcholových sportovců a návrh opatření k dalšímu zkvalitnění československé reprezentace*. Materiály předložili funkcionáři ÚV ČSTV Jindřich Poledník, Antonín Himl a místopředseda vlády Matej Lúčan a začínají celkem jasnou formulací, která koresponduje s předchozími dokumenty a úvahami o vývoji sportu a vlastního systému dopování sportovců: *V posledních letech se vývoj vrcholového sportu ve světě dále urychluje a v přípravě špičkových sportovních výkonů ve sportovně nejvyspělejších zemích jsou aplikovány nové poznatky v biologických, lékařských, technických a dalších vědách*. K tomu přirozeně zdůvodňuje, proč je potřeba se v této oblasti angažovat: *Intenzívní rozvoj vrcholového sportu je ve stále širší míře podporován vládami a dalšími orgány a organizacemi v mnoha zemích, které v úspěšné sportovní reprezentaci spatřují rovněž významný prostředek k prosazování své zahraniční politiky*. Státy to podle autorů dokumentu vede k vytváření *stále účinnějších systémů péče o tuto oblast*,[25] a proto je potřeba vytvořit v Československu nový systém.

Jako argument přirozeně slouží srovnání výsledků z olympijských her v letech 1972 a 1976. Autoři zdůraznili také to, že ČSSR byla na posledním místě mezi „sportovně vyspělými socialistickými státy", a navrhovali práci s vytipovanou užší skupinou sportovců z předem vybraných disciplín, v nichž existuje možnost dosahovat úspěchů, tak jako v případě Maďarska v šermu a pětiboji, Rumunska v gymnastice nebo Kuby v boxu. Znovu zmiňují preferovaná odvětví a tentokrát je to atletika, drahová a silniční cyklistika, sportovní gymnastika, rychlostní kanoistika, běh a skok na lyžích, plavání, sportovní střelba, veslování, vzpírání, judo a zápas. Tyto sporty měly být podle nich „komplexně zabezpečené", což je slovní spojení, které evokuje „Speciální komplexní servisní centrum". Oproti předchozím materiálům sice přibyla sportovní střelba, ale u ní se z její povahy nedá předpokládat, že by pro ni měla aplikace anabolik zásadní význam. Autoři dokumentu dále píší, že je třeba *zvláštní pozornost v plánu věnovat výzkumu podpůrných prostředků a oblastem výživy, vitaminizace, mineralizace a regenerace sil vrcholových sportovců*.[26] V dobovém slovníku je však slovní spojení „podpůrné prostředky" v podstatě vždy eufemismem pro doping. Samo použití eufemismu ale naznačuje, že autoři nechtěli mluvit zcela otevřeně, a přesto, že šlo o utajený materiál, rozhodně nechtěli zanechávat jasné stopy.

Nabízí se samozřejmě otázka, zda byli jednotliví členové ÚV KSČ seznámeni s tím, co se za jednotlivými eufemismy skrývá. Jeho předsednictvo vzalo dokument s názvem *Zkušenosti z přípravy vrcholových sportovců a návrh opatření k dalšímu zkvalitnění československé reprezentace* s připomínkami z diskuse na vědomí a uložilo konkrétním osobám ve vládách ČSSR, ČSR a SSR, stejně jako ve Výboru pro tělesnou výchovu a sport vlády ČSSR a na ministerstvech národní obrany a vnitra, realizaci schválených závěrů. Materiál následně 5. května 1983 schválila vláda ČSSR jako usnesení č. 95, které bylo vnímáno, jak to ostatně ve svém dopise primátorovi hlavního města Prahy Františku Štafovi napsal vedoucí Správy pro tělesnou výchovu a sport (TVS) Václav Marhoul, *jako základní směrnice pro činnost státních*

24 DENNIS, Mike – GRIX, Jonathan: *Sport Under Communism. Behind the East German "Miracle"*. Palgrave Macmillan, London – New York – Shanghai 2012, s. 106.

25 *NA*, f. KSČ-ÚV 1945–1989, Předsednictvo 1981–1986, sv. P62/83, bod schůze 2.

26 Tamtéž.

orgánů v oblasti péče státu o další rozvoj vrcholového sportu a o ekonomické zabezpečení tělesné výchovy v ČSSR.[27] Právě na toto usnesení se pak tvůrci systému odvolávali a vyplývaly z něj další směrnice a dokumenty.[28]

Problémy funkcionářů s lékaři tím však nezmizely. Ještě 25. května 1983 spolu mluvili místopředseda ÚV ČSTV Ernest Demetrovič a vedoucí oddělení vrcholového sportu ÚV ČSTV Antonín Bolardt a Demetrovič si stěžoval na to, že aplikace anabolik se *v ČSSR uplatňuje více méně ilegálním způsobem, protože lékaři aplikují anabolika sportovcům proti zákazu ministerstva zdravotnictví, které o tomto ví, ale dělá, že ne, a s tichým souhlasem vedení ÚV ČSTV, které také oficiálně dělá, že o podávání anabolik neví, ale přesto stanovením současných výkonnostních cílů čs. vrcholovým sportovcům dává k tomu jasně pokyn, nehledě na to, že dovoz anabolik a ochranných prostředků proti jejich účinkům podporuje.*[29] To lze chápat tak, že ani posvěcení ze strany ÚV KSČ a vlády ČSSR status lékařů v systému, nebo přinejmenším jejich obavy o vlastní bezpečnost, příliš nezměnilo. Rezervovaný postoj ministerstva zdravotnictví mohl být důvodem, proč se zpozdilo vytvoření Ústavu péče o zdraví vrcholových sportovců, který měl být podle plánu z 23. června 1983 zřízen k 1. lednu 1984[30] a měl podléhat přímo ministerstvu zdravotnictví, a proč nabrala zpoždění i výstavba laboratoře biochemie.[31] Také z těchto důvodů se lze domnívat, že zodpovědní funkcionáři si oddechli, když z účasti na letních olympijských hrách v Los Angeles nakonec z politických důvodů sešlo. Nemuseli se totiž zabývat tím, zda budou vytyčené úkoly splněny, zda počty medailí a pořadí v tabulce národů odpovídají plánům, a především neriskovali problémy s odhalením dopingu u československých sportovců, k němuž by pravděpodobně došlo, jak to ostatně ukazují aféry, které vypukly o rok později, kdy vzorky odebrané Čechoslovákům analyzovala podle všeho citlivější a modernější dopingová laboratoř v SRN.

Ústav národního zdraví pro vrcholový sport, jak zněl název instituce dříve označované jako Ústav péče o zdraví vrcholových sportovců, která měla být v následujících třech letech a v olympijském cyklu vrcholícím v roce 1988 na hrách v jihokorejském Soulu institucí přímo odpovědnou za podávání, organizaci a kontrolu dopingu, vznikl až začátkem roku 1985. Kromě pravděpodobně rezervovaného postoje ministerstva zdravotnictví mohl způsobit zpoždění i personální a také organizační problém. Ředitelem ústavu se stal Pavel Stejskal, který s odstupem času řekl, že při pohovoru *nepadlo o dopingu ani slovo.*[32] Pokud měl systém fungovat v naprostém utajení, nemohli zodpovědní funkcionáři logicky seznamovat s jeho rozsahem a skutečným obsahem žádného kandidáta na tuto pozici, a byl-li už ve funkci s utajenou skutečností seznámen, komplikovalo to jeho případný odchod. Ústav integroval stávající Oddělení zdravotního zabezpečení vrcholového sportu a měl se pustit do práce.

I ÚNZ VS však vlastně jistou dobu fungoval v nejistotě ohledně postoje ministra zdravotnictví. Federální ministr Jaroslav Prokopec materiál nazvaný *Zabezpečení výzkumu a kontroly podpůrných prostředků ve vrcholovém sportu v ČSSR* podepsal a schválil až 13. června 1985 po poradě ministrů zdravotnictví ČSR a SSR, která se konala u místopředsedy vlády Mateje Lúčana. Dokument, jejž Prokopec signoval, hovoří o „dočasném stanovisku", *které by při zachování sportovní úrovně našich reprezentantů maximálně chránilo jejich zdraví.*[33] Ministerstvo zdravotnictví si sice kladlo podmínky (podávání anabolik malé a pečlivě sledované skupině osob, zpřísněné podmínky jejich medikace jen s písemným souhlasem konkrétního sportovce, pravidelné zdravotní kontroly), ale tímto podpisem se stalo garantem a organizátorem systému dopování sportovců, který byl označen jako výzkumný úkol a zahrnut do osmého pětiletého plánu.

Za bezprostřední aplikaci a dodržování stanovených zásad jsou odpovědní příslušní lékaři reprezentace. Všichni lékaři aplikující podpůrné prostředky se podílejí částečným úvazkem na vý-

27 *Archiv Jaroslava Nekoly*, neuspořádáno.

28 Na usnesení vlády ČSSR č. 95 bezprostředně navazovaly dokumenty o zabezpečení přípravy reprezentace pro olympijské hry, ale také plány na výstavbu biochemické laboratoře a Zpráva k návrhu směrnic Ministerstva zdravotnictví ČSR o zdravotnickém zajištění vrcholového sportu a sportovní reprezentace.

29 *ABS*, sb. Svazky kontrarozvědného rozpracování (KR), svazek a. č. TS-746458 MV, fol. 168. Antonín Bolardt byl tajným spolupracovníkem StB v kategorii agent s krycím jménem „Karel" a 31. 5. 1983 poskytl informace o svém rozhovoru s Demetrovičem jako poznatek na téma Olympijské hry 1984 – vznik a příčiny kritické situace ohrožující přípravu čs. reprezentantů v předolympijském roce 1983.

30 *Archiv Jaroslava Nekoly*, neuspořádáno. Dne 23. 6. 1983 vytvořila pracovní skupina ve složení Josef Harant, Imrich Hatiar (oba náměstci příslušných národních ministerstev zdravotnictví) spolu s vedoucím Správy pro TVS ÚPV ČSSR, kterým byl nejspíš Václav Marhoul, plán, podle něhož měl být k 1. 1. 1984 zřízen Ústav péče o zdraví vrcholových sportovců, který měl mít za úkol být výzkumnou základnou a stát se zároveň rozpočtovou organizací podřízenou přímo ministerstvu zdravotnictví.

31 *Archiv oddělení tělesné výchovy a sportu Národního muzea*, f. Václav Pacina, neuspořádáno. Anonymní stížnost z roku 1983 popisuje, že laboratoř měla již dávno fungovat.

32 *Archiv autora*, rozhovor autora s Pavlem Stejskalem z 23. 5. 2016.

33 *Archiv Jaroslava Nekoly*, neuspořádáno.

Závěrečný ceremoniál olympijských her v Soulu. Českoslovenští sportovci na ně dorazili připraveni Ústavem národního zdraví pro vrcholový sport. Foto: volné dílo

zkumném úkolu N 01-333-04/01, píše v žádosti o odbornou oponenturu profesoru Pudlákovi[34] v únoru 1986 ředitel ÚNZ VS Stejskal. Jeho další věta naznačuje, že slovní spojení „výzkumný úkol" nemuselo mít se skutečným výzkumem moc společného, ale mohlo jít o další verbální kamufláž systému: *Z uváděných částí pokynu ministra* [zdravotnictví] *vyplývá, že se nejedná v tomto případě o výzkum jako takový, ale o způsob, jakým MZ ČSR* (správně má být ČSSR – pozn. autora) *reaguje na skutečnost podávání určitých podpůrných prostředků.*[35] Ministr Prokopec přiznává, že systém vznikl na základě kompromisu, ministerstvo zdravotnictví za něj nese zodpovědnost a že samotná kamufláž „výzkumným úkolem" je na hranici legality: *Tento kompromis přináší výhodu tím, že v krajní legální poloze, tj. jako výzkumný úkol, připouští toto podávání pouze u vybrané skupiny osob po dobu ověřování efektu anabolických steroidů a zamezuje jejich svévolné používání trenéry a jinými laiky. Nevýhodou tohoto řešení je, že orgány státní zdravotní správy se stávají vykonavatelem a vědecké instituce ministerstva zdravotnictví organizátorem tohoto experimentu a tím na sebe berou odpovědnost politickou, společenskou i zdravotnickou.*[36]

K roli ministra zdravotnictví v celém systému později předseda vlády ČSSR Lubomír Štrougal řekl: *Byl lékařem, ale také ministrem. Politické struktury byly složité. Vylučuji, že by to schválil Husák, a já bych peníze na drogy nedal.*[37] Jestli opravdu Štrougal, stejně jako prezident Husák, o systému a jeho podstatě nevěděl, lze těžko dokázat, ale zdá se to přinejmenším (i vzhledem k Lúčanovu angažmá) nepravděpodobné. Rozhovor však poskytl patnáct let po Prokopcově smrti, takže bylo vlastně nejjednodušší svalit zodpovědnost na jeho ministerstvo.

Centrálně řízený systém, v jehož čele však Husák, Štrougal, Himl a nakonec i Prokopec stáli, ale ze své podstaty přicházel s přemrštěnými požadavky na sportovce a tlak na jejich splnění byl hlavní motivací a klíčovým faktorem pro zřízení celého systému. *Ano, dopovalo se proto, abychom nebyli čtyřicátí na světě*,[38] přiznal s odstupem času další místopředseda ÚV ČSTV Rudolf Dušek.

34 Pravděpodobně Prof. MUDr. Pavel Pudlák (1927–1993), v letech 1981–1986 předseda České hematologické společnosti. Neví se, jestli oponenturu přijal, resp. jestli se na uvedeném systému nějak podílel.

35 *Archiv Jaroslava Nekoly*, neuspořádáno.

36 Tamtéž.

37 Na drogy bych peníze nedal. Rozhovor Václava Paciny s Lubomírem Štrougalem. *MF Dnes*, 16. 8. 2006, s. D8.

38 O dopingu jsem věděl, to je vše. Rozhovor Jiřího Jakoubka s Rudolfem Duškem. *Lidové noviny*, 6. 11. 2009, s. 22J.